

of Anti-Terrorist Operation. The strong manifestations of schizoid type are noted to be observed at a preparation stage which are invariable up to developing of a fighting stress of high intensity, further we have sharp jump in increase in manifestations of schizoid character; the indicator of a hypomania has no manifestations at a preparation stage, however then its rapid growth is observed. Individually psychological features of the military personnel have been defined. Military personnel of psychoticism and paranoid type are more subject to developing of a combat stress of high intensity. In addition, individual and psychological features of the military personnel, which are less inclined to developing of a combat stress of high intensity, have been defined. They are the military personnel of psychopathy type.

Key words: combat stress, individual and psychological features, the military personnel are participants of Anti-Terrorist Operation.

Received July 11, 2016

Revised August 24, 2016

Accepted September 15, 2016

УДК 159.923:32

О.О. Крєвська
krevskaolga@ukr.net

МАКІАВЕЛЛІСТИЧНІ КООРДИНАТИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Krevska O.O. Machiavellianism's coordinates of political competence of personality / O.O. Krevska // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 270–281.

О.О. Крєвська. Макиавеллістичні координати політичної компетентності особистості. Стаття присвячена теоретичному та емпіричному обґрунтуванню макиавеллістичних координат політичної компетентності особистості з урахуванням її належності/неналежності до політичної сфери як професійного виду діяльності. Презентовано теоретико-методологічний аналіз політичної компетентності; визначено базові характеристики її прояву, з'ясовано побутовий і професійний рівні функціонування політичної компетентності. Зазначено лідерські характеристики фахівців політичної сфери та наведено їх суміжність із ознаками авторитаризму і макиавеллістичної особистості.

Проведено дослідження макіавеллістичних характеристик політичної компетентності особистості. Розроблено програму емпіричного дослідження. Комплекс використаних методів математичної обробки результатів дослідження дає змогу конкретизувати макіавеллістичних характеристик політичної компетентності у представників побутового та професійного рівня політичної компетентності. Зафіксовано високі показники прояву макіавеллізму у фахівців політичної сфери та виокремлено їх особистісні характеристики комунікабельності, агресивності і домінантності та вираженого прагнення до досягнень і схвалення. Низькі показники прояву макіавеллізму у досліджуваних побутового рівня політичної компетентності супроводжуються вираженими показниками взаєморозуміння, соціальної автономності та готовності допомагати іншим людям. Наголошено на необхідності постійної фіксації макіавеллістичних тенденцій поведінки фахівців політичної сфери в силу уникнення їх професійних деформацій.

Ключові слова: політична компетентність, макіавеллізм, макіавеллістичні характеристики, особистість.

О.О. Кривская. Макиавеллистические координаты политической компетентности личности. Стаття посвящена теоретическому и эмпирическому обоснованию макиавеллистических координат политической компетентности личности с учётом её принадлежности / непринадлежности к политической сфере как профессиональному виду деятельности. Представлен теоретико-методологический анализ политической компетентности; определены базовые характеристики ее проявления, определено бытовой и профессиональный уровни функционирования политической компетентности. Указано лидерские характеристики специалистов политической сферы и сопоставлено их с признаками авторитаризма и макиавеллистической личности.

Проведено исследование макиавеллистических характеристик политической компетентности личности. Разработана программа эмпирического исследования, а также комплекс использованных методов математической обработки результатов исследования позволяют конкретизировать макиавеллистические характеристики политической компетентности у представителей бытового и профессионального уровня политической компетентности. Зафиксированы высокие показатели проявления макиавеллизма у специалистов политической сферы и выделены их личностные характеристики коммуникабельности, агрессивности, доминантности и выраженного стремления к достижениям и одобрению. Низкие показателями проявления макиавеллизма в исследуемых бытового уровня политической компетентности сопровождаются выраженными показателями взаимопонимания, социальной автономности и готовности помогать другим людям. Отмечена необходимость постоянной фиксации макиавеллистических тенденций поведения специалистов политической сферы в силу избежание их профессиональных деформаций.

Ключевые слова: политическая компетентность, макиавеллизм, макиавеллистические характеристики, личность.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни в Україні ставлять питання компетентності сучасної людини на одне з провідних місць у розгляді становлення її соціальної позиції. У такому контексті актуалізація аспектів політичної компетентності особистості набуває особливого значення, адже ускладнення змісту політичного простору сьогодення, вимагає обов'язкової особистісної інтерналізації соціально-політичних цінностей, і, як результат, вироблення чітких критеріїв прояву політичної активності особистості. Також варто зауважити, що саме психологічне переосмислення механізмів і технологій політичної соціалізації особистості актуалізує як успішність цього процесу, так і власне успішність людини, яка знаходить прояв у багатьох вимірах її буття.

Тому межі психологічної інтерпретації макиавеллістичних тенденцій у прояві політичної компетентності особистості цілком відповідають зазначеній проблемі. Так якщо проблему макиавеллізму часто пов'язують із психологічним проявом лідерських особливостей, то саме специфічні авторитарні характеристики макиавеллістичної особистості можуть бути центральним критерієм її політичної компетентності. Конкретизація психологічних характеристик, притаманних макиавеллістичній особистості, зокрема характеристик авторитаризму, по-особливому актуалізує питання впливу цих характеристик на перебіг процесів комунікації та взаємодії. Адже добре відомо, що виражені антидемократичні цінності, жорстокість, вразливість, мотивація домінування, ригідність мислення, цинізм, маніпуляція, ставлення до інших з позиції «права» на використання – це негативні характеристики людини. Коли такими якостями наділяється фахівець, який працює у політичній сфері, то такі особистісні характеристики є небажаними, і певною мірою, навіть неприпустимими. Тому, досить важливим є вивчення міри вираження макиавеллістичних тенденцій поведінки особистості у прояві її політичної компетентності.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення феномена політичної компетентності особистості переважно проводиться в межах дослідження специфічності політичної соціалізації особистості (В. Васютинський, М. Головатий, М. Катаєва, В. Москаленко, Д. Ольшанський, О. Петрунко, Г. Пирог, П. Фролов, Н. Хазратова, Є. Шестопал, С. Яковенко, та ін.) із конкретизацією вікових, статевих і гендерних особливостей прояву політичної активності

ті у ході професіоналізації особистості (А. Аргайл, І. Вінярська, Ж. Вірна, Н. Дементьєва, В. Дьяченко, Є. Ільїн, Г. Медведєва, Л. Орбан-Лембрик, Ю. Швалб та ін.). Також контекст вивчення політичної компетентності пов'язаний із вивченням сприйняття і формування іміджу політичної діяльності, чому останнім часом присвячено чимало досліджень, серед яких праці О. Абашкіної, Є. Єгорової-Гантман, В. Зазикіна, С. Захарової, О. Панасюка, О. Перелигіної, Є. Петрової, В. Лебедевої, Т. Ліпмана, С. Ліпсета, Д. Лассуелла, Н. Любімова, Г. Почепцова, Р. Фурса, О. Феофанова, А. Цуладзе, В. Шепеля та ін.

Аспекти макіавеллістичних ознак поведінки презентовано у роботах Т. Адорно, П. Кона, Р. Крісті, Ф. Гайса, Н. Макіавеллі та ін. Контекст політичного макіавеллізму тісно межує із проблемою вивчення лідерства як авторитетного володіння позицією з високим статусом (Дж. Гарднер, К. Ходжкінсон), а також вивчення таких лідерських якостей як впевненість, самототожність, самоповага і саконтроль (Р. Блей, В. Бочелюк, П. Друкер, Л. Уманський, В. Шпалінський та ін.). Водночас, аналіз наукових доробок у цій сфері засвідчує недостатність розробленості питання діагностичної фіксації макіавеллістичних тенденцій у становленні політичної компетентності особистості.

Тому **метою** нашої статті є теоретичне та емпіричне обґрунтування макіавеллістичних координат політичної компетентності особистості із урахуванням її належності/неналежності до політичної сфери як професійного виду діяльності.

Виклад основного матеріалу. Заявлена проблема дослідження актуалізує розгляд психологічних аспектів становлення політичної компетентності особистості та визначення її базових характеристик прояву.

Обґрунтовуючи зазначений феномен, відразу зазначимо, що рівень політичної компетентності відображає рівень особистісної компетентності. Загалом компетентність як суб'єктивна ознака виконує модальну функцію порівняння у розвитку вмінь і здібностей людини. Щодо розвитку і фіксації політичних умінь і здібностей особистості, то з огляду на зміст особистісної реалізації у політичній сфері, слід ставити наголос на сформованих у людини політичних установках і компетенціях, зміст яких визначає ціннісні пріоритети у побудові соціально-політичної позиції.

У цьому ракурсі розгляду проблеми зазначимо, що життя людини є постійно включеним у складну систему соціальних зв'язків та залежить від існуючої системи суспільних відносин,

процесів і подій, які розгортаються в суспільстві, від політики держави, тому її орієнтація в оточуючому світі вимагає певного мінімуму знання про соціально-політичну діяльність. Ці знання й формують побутову політичну свідомість як сукупність уявлень, знань, установок і стереотипів, які базуються на безпосередньому побутовому досвіді людей і домінуючих в соціальній спільності, до якої належать. Побутовій свідомості властиві помилки, які можуть перешкоджати науковому пізнанню світу, сприяючи збереженню вкорінених забобонів. Разом з тим фіксація багаторазово повторюваних зв'язків між речами і людьми, властива для побутової свідомості, дає можливість робити правильні висновки, які перевіряються практикою повсякденного життя. Таким чином можемо стверджувати, що усі люди, крім тих, хто займається політичною діяльністю професійно, є володарями побутової політичної свідомості, яка дає змогу розуміти й оцінювати політичне життя у країні, виділяти в ній себе та певним чином до неї ставитися.

Щодо змісту політичної компетентності фахівців, які працюють у цій сфері, то передусім зазначимо необхідність урахування їх рівня сформованості професійної політичної свідомості, яка передбачає становлення складних психічних систем регуляції соціальної поведінки особистості. Суттєву роль у цьому процесі відіграє розвиток уявлень про ті явища, які пов'язані з основними закономірностями професійного становлення, виявлення факторів регуляції його динаміки, побудова на цій основі системи рівнів усвідомлення себе суб'єктом власної професійної діяльності й розуміння соціальної значущості своєї професії. Все це утворює «комплекс необхідних умов ефективного формування особистості і досягнення такого рівня розвитку професійно значущих якостей, структур і механізмів регуляції поведінки, які необхідні для досягнення потрібного рівня придатності до професійної діяльності» [4, с. 113]. Для фахівців політичної сфери рівень їх професійної компетентності визначається контекстом відповідності (чи невідповідності) вимогам діяльності, що загалом розвиває не лише відповідні їй вміння, навички, формує окремі функціональні системи, впливає на своєрідність психічних процесів, але і формує особистість загалом, її професійні якості, професійний тип. При цьому акцент ставиться на тих особливостях особистості, які відповідають директивним вимогам діяльності, загальноприйнятим у суспільстві, а отже, залежними від образу (чи то іміджу) політичної діяльності [3; 6; 7]. Найчастіше йдеться про такі особливості фахівця політичної

сфери (політика) як сенситивність до інтересів та потреб суб'єкта політичної діяльності, опосередкованість, дистанційованість і переконливість тощо.

Окрім зазначених, варто згадати й про такі особливості фахівця, які визначають його авторитаризм і характеристики макіавеллістичної особистості, завдяки яким у політичній психології описують феномен лідерства, який займає особливе місце в силу свого науково-методологічного наповнення. Якщо для політичної науки головною проблемою є влада, то для політичної психології – конкретне вираження цієї влади в людському факторі політики: з одного боку, влада в політико-психологічному вимірі – це здатність суб'єкта, що володарює («верхівки»), змусити собі підкорятися, тобто це своєрідний потенціал лідера, політичного інституту чи режиму; а з другого боку, влада – це готовність «низів» коритися «верхівці».

Тому, визначаючи психологічний зміст політичної компетентності фахівців, які працюють у сфері політики, неможливо обійтися без згадування однієї з основних політико-психологічних теорій лідерства – теорії «макіавеллістичної особистості», у витоків якої стоять положення Т. Адорно, який досліджував так звану, авторитарну особистість (від лат. *auctoritas* – влада), характерною рисою якої є надмірно жорстка система соціальних установок. Ці люди дуже чутливі до атрибутів влади, тому часто вони віддають перевагу соціальним стереотипам, а особистісну близькість розглядають як неприйнятну [1].

Н. Макіавеллі, якого вважають фундатором теорії «макіавеллістичної особистості», перший у політичній теорії зробив наголос на силі як основі права, а поняття держави розглянув як загальний політичний стан суспільства. При цьому, розглядаючи людину, він виходить з її єдиної і незмінної природи для всіх часів і народів, – природи, яка втілює злість, агресивність, властолюбство, жадібність, брехливість, боязливість, бездушність, невдячність, зрадливість, лицемірство, ненависть, нестриманість у потребах і бажаннях тощо. Такі негативні природні якості людини і необхідність їх насильницького приборкування і викликають державу до життя [5]. Ідеалом державного устрою є сильна централізована республіка, у якій повинні враховуватися негативні якості людини від природи, і, особливо це стосується виборного голови держави, який може використовувати будь-які засоби, у тому числі аморальність, нечесність, жорстокість, залякування, демагогію, наклепи, підступність, хитрощі, віроломство тощо. Отже, макіавеллізм

можна розглядати як спосіб політичної діяльності, який не передбачає опори на морально-етичні норми, а вважає можливим використання обману, віроломства, жорстокості, будь-яких засобів для досягнення мети; та як позачергова стилізація здійснюваної політики, політичної участі, які характеризуються домінуванням політизованості, корпоративного егоїзму, переконання щодо виправдовування всіх засобів і методів у досягненні політичних цілей.

У психологічній психодіагностичній практиці часто використовують М-шкалу Р. Крісті і Ф. Гайса, авторами якої викремлено два типи «макіавеллістичної особистості»: 1 – з високим Мак-коефіцієнтом, представники якого відрізняються «синдромом холоднокривності», вираженим опором соціального впливу та орієнтація на розуміння з боку інших людей та створення нових структур і контроль над ними; 2 – з низьким Мак-коефіцієнтом, представники якого характеризуються «надмірною довірливістю», чутливістю до соціального впливу та орієнтацією на особистість і прийняття інших людей [2].

Для емпіричного підтвердження теоретико-аналітичних положень, викладених у теоретичному аналізі, та визначення правомірності використання запропонованих нами діагностичних методів і методик було проведено дослідження макіавеллістичних характеристик політичної компетентності особистості на двох незалежних вибірках. До першої увійшли особи, які є носіями побутової політичної свідомості, а саме її склали студенти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки віком від 18 до 22 років (n=98), до другої – фахівці політичної сфери діяльності як носії професійної політичної свідомості, а саме працівники Апарату Верховної Ради України, народні депутати, помічники-консультанти віком від 25 до 52 років (n=107).

Під час формування вибіркової сукупності нами було дотримано вимоги щодо її змістовності, які дотримувались шляхом підбору вибірки, що відповідала предмету дослідження та основному дослідницькому припущенню щодо відмінностей прояву макіавеллістичних характеристик особистості з різним рівнем політичної компетентності. Серед діагностичних методик нами використано методіку виміру рівня макіавеллізму особистості (М-шкалу) Р. Крісті і Ф. Гайса, методіку діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант М. Фетіскіна) та опитувальник-форма з вивчення особистості (PRF) Д.Джексона.

Під час обробки результатів констатувального експерименту нами використовувався *непараметричний критерій Манна-Уїтні* для встановлення міжгрупових відмінностей у рівнях прояву запропонованих діагностичних критеріях емпіричних результатів, отриманих з двох вибірок.

Результати застосування непараметричного критерію U–Манна-Уїтні до сформованої нами матриці емпіричних даних подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати обрахунку критерію U– Манна-Уїтні у досліджуваних групах

Діагностичні показники	Група 1	Група 2	U Манна-Уїтні	Z	P
	Середній ранг				
Макіавеллізм	88,12245	116,6262	3785	-3,44199	.001***
Взаємопізнання	94,42857	110,8505	4403	-1,98925	.047*
Взаєморозуміння	106,5918	99,71028	4891	-0,83713	.025*
Взаємовплив	94,80102	110,5093	4439,5	-1,90948	.050*
Соціальна автономність	116,7041	90,4486	3900	-3,18745	.001***
Соціальна адаптивність	83,26531	121,0748	3309	-4,59145	.000***
Соціальна активність	73,2602	130,2383	2328,5	-6,94028	.000***
Потреба у досягненні	63,93878	138,7757	1415	-9,10246	.000***
Комунікабельність	77,80612	126,0748	2774	-5,91081	.000***
Агресія	94,13776	111,1168	4307	-2,12377	.034*
Домінантність	98,29592	107,3084	4782	-1,10134	.027*
Витримка	103,3316	102,6963	5210,5	-0,07793	.938
Потреба у приверненні уваги	81,16837	122,9953	3103,5	-5,0993	.000***
Уникнення ризику	101,4337	104,4346	5089,5	-0,36615	.027*
Імпульсивність	102,6735	103,2991	5211	-0,07649	.939
Готовність допомогти	106,7143	99,59813	4879	-0,87403	.038*
Потреба у порядку	88,9949	115,8271	3870,5	-3,28045	.001***
Орієнтація на гру	95,53571	109,8364	4511,5	-1,74063	.017*
Потреба у соціальному схваленні	99,2551	106,4299	4876	-0,87435	.038*
Потреба у підтримці	95,23469	110,1121	4482	-1,81189	.027*
Загальна зацікавленість	103,8469	102,2243	5160	-0,19885	.842

Примітка: рівень достовірності: * – $p \leq 0,05$; *** $p \leq 0,001$.

Отримані результати засвідчують високі показники прояву макіавеллізму у фахівців політичної сфери, на відміну від представників побутової політичної компетентності. Це дає змогу зробити висновок, що для досліджуваних групи 1 типовою є персоналізація кожної ситуації, орієнтація на індивіда, а не на абстрактні цілі, часте втручання емоцій у раціональну оцінку ситуації, залежність від емоцій і від тиску з боку; тому вони набагато краще себе почувають в ситуаціях із чітко визначеними правилами гри. Фахівці професійної сфери (група 2) – типові лідери, адже вони є незворушними під впливом будь-яких емоцій або тиску з боку інших людей; вони вміють зберігати спокій і зібраність, у вирішенні проблемних ситуацій вдаються до когнітивних імпровізацій; орієнтовані на досягнення мети в конкурентній боротьбі з іншими; поряд із розвинутою ініціативністю вміють продемонструвати холодну раціональність.

Відзначимо, що за такими діагностичними показниками як витримка, імпульсивність і загальна зацікавленість не відмічено статистично значущих відмінностей у діагностованих групах. Також на користь «низьким Макам» виявилися вираженими показники взаєморозуміння, соціальної автономності та готовності допомогти. «Високі Маки» продемонстрували найвищий рівень прояву основних діагностованих показників запропонованих методик, що дало змогу більш переконливо віднайти у фахівців політичної сфери реалізації такі характеристики як комунікабельність, агресивність і домінантність; їх сфера задоволення потреб ініціюється прагненням до досягнення, постійному привертанні до себе уваги, самосхваленні і підтримці; не дивлячись на те, що вони більш орієнтовані на гру, ці досліджувані є своєрідним зразком соціальної активності і адаптованості.

Отже, проведене дослідження підтвердило висунуте припущення щодо відмінностей прояву макіавеллістичних характеристик особистості з різним рівнем політичної компетентності, а це, в свою чергу, дає змогу ще раз переконатися, що саме сфера політичної реалізації фахівця є джерелом формування професійного маргіналізму, який розглядається як втрата професійної ідентичності, байдужість до професійних обов'язків і норм, заміщення професійних цінностей і моралі [8]. Тому з часом можна помітити, що фахівці політичної сфери з часом перестають відповідати етичним вимогам професії, легко замінюючи моральну норму етикою прагматизму, а центральним мотиваційним ком-

понентом у їх поведінці стає особиста безпека від соціального за-судження.

Важливим для роботи практикуючих психологів є недопу-щення макіавеллістичних тенденцій поведінки у сталі форми прояву авторитарності, професійного догматизму, домінантності й агресивності.

Висновки. Проведене дослідження актуалізує необхідність вивчення когнітивних і поведінкових ознак макіавеллістичної детермінації професійної компетентності фахівців, які працюють у політичній сфері, а також розробку діагностичних програм з фіксації небезпечних зон переходу макіавеллістичних характе-ристик у форму професійної деформації.

Список використаних джерел

1. Адорно Т. Исследование авторитарной личности / Теодор Адорно. – М. : Серебряные нити, 2001. – 416 с.
2. Бендас Т.В. Психология лидерства: учебное пособие / Т.В. Бендас. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
3. Васютинський В.О. Інтеракційна психологія влади : монографія / В.О. Васютинський. – К. : КСУ, 2005. – 492 с.
4. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіо-налізації психолога : монографія / Ж. П. Вірна. – Луцьк : Ред-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім.Л.Українки, 2003. – 320 с.
5. Каппони Н. Макиавелли / Н. Каппони ; [пер. с англ.]. – М. : Вече, 2012. – 352 с. (серия «Великие исторические персоны»)
6. Ольшанский Д. В. Политическая психология / Д.В. Ольшан-ский. – СПб. : Питер, 2002. – 576 с.
7. Политиками не рождаются: как стать и остаться эффективным политическим лидером. Психологическое по-собие для политиков / [Е. Абашкина, Е. Егорова-Гантман, Ю. Косолапова и др.]. – М. : Антиква, 1993. – 424 с.
8. Virna Zh. Professional Deformations: Tendencies, Dynamics and Risks of Manifestation / Zhanna Virna // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. – Vol. 28, No 2 (2015). – PP. 123–136; електронний ресурс. – режим доступу : <http://journals.umcs.pl/j/article/view/2553/2923>

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Adorno T. Issledovanie avtoritarnoy lichnosti / Teodor Ador-no. – М. : Serebryanye niti, 2001. – 416 s.

2. Bendas T.V. Psihologiya liderstva: uchebnoe posobie / T.V. Bendas. – SPb. : Piter, 2009. – 448 s.
3. Vasyutinskiy V.O. Interaktsiyna psihologiya vladi : monografiya / V.O. Vasyutinskiy. – K. : KSU, 2005. – 492 s.
4. Virna Zh. P. Motivatsiyno-smislova regulyatsiya u profesionalizatsiyi psihologa : monografiya / Zh. P. Virna. – Lutsk : Red-vid. vidd. «Vezha» Volin. derzh. un-tu im.L.Ukrayinki, 2003. – 320 s.
5. Kapponi N. Makiavelli / N. Kapponi ; [per. s angl.]. – M. : Veche, 2012. – 352 s. (seriya «Velikie istoricheskie personyi»)
6. Olshanskiy D. V. Politicheskaya psihologiya / D.V. Olshanskiy. – SPb. : Piter, 2002. – 576 s.
7. Politikami ne rozhdayutsya: kak stat i ostatsya effektivnym politicheskim liderom. Psihologicheskoe posobie dlya politikov / [E. Abashkina, E. Egorova-Gantman, Yu. Kosolapova i dr.]. – M. : Antikva, 1993. – 424 s.
8. Virna Zh. Professional Deformations: Tendencies, Dynamics and Risks of Manifestation /Zhanna Virna // Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. –Vol. 28, No 2 (2015). – PP. 123–136; режим доступу : <http://journals.umcs.pl/j/article/view/2553/2923>

O.O. Krevska. Machiavellianism's coordinates of political competence of personality. The article is devoted to theoretical and empirical substantiation of machiavellianism's coordinates of political competence of personality with regard to its belonging to the political sphere as a professional activity. The theoretical and methodological analysis of political competence is presented; the basic characteristics of its manifestation are defined, usual and professional levels of political competence are found. Leadership characteristics of experts at political sphere are indicated, the contiguity with signs of authoritarianism and personality with level of Machiavellianism are clarified. The research of characteristics of Machiavellianism of the political competence of personality is done. The program of empirical research is developed and used complex of mathematical methods processing results of research enables to precise the Machiavellianism characteristics of political competence of representatives of social and professional level of political competence.

The high rates of display of Machiavellianism of experts in the political sphere are fixed and their personal characteristics of sociability, aggressiveness and dominance, the expressed desire for achievement and approval are singled out. Low rates of Machiavellianism manifestation of surveyed people with social level of political competence are accompanied with pronounced indicators as sympathy, social autonomy and willingness to help other people. The necessity of constant fixation of trends of Machiavellia-

nism tendencies in behavior of experts at political sphere is underlined because of the avoidance of professional strains.

Key words: political competence, Machiavellianism, characteristics of Machiavellianism, personality.

Received July 09, 2016

Revised September 01, 2016

Accepted October 04, 2016

УДК:621.821.3:159.942.3

Л.Ф. Крупельницька

krlyuda@gmail.com

О.М. Шпортун

Shportun_o@mail.ru

Психологічні підходи до побудови регуляторно-рівневої моделі гумору

Krupelnutska L.F. Psychological approaches to the forming of the regulatory-level model of humor / L.F. Krupelnutska, O.M. Shportun // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 281–303.

Л.Ф. Крупельницька, О.М. Шпортун. Психологічні підходи до побудови регуляторно-рівневої моделі гумору. Стаття присвячена поданню регуляторно-рівневої моделі гумору, яка містить опис цілей, рівнів, процесу та результатів особистісної регуляції. Досліджено, що регуляторно-рівнева модель гумору містить: цілі, рівні, процес та результати особистісної регуляції. Особистісна регуляція з допомогою гумору є регуляцією зі складними міжрівневими зв'язками. У процесі розробки моделі з'ясовано, що «центр управління» знаходиться на найвищому рівні регуляції – особистісному. При відносній автономності кожного з рівнів, вони, тим не менш, принципово не можуть бути автономними повністю. У нормі типовим для функціонування гумору є переважання контролю та управління особистісного рівня регуляції. Варіант поєднання посилення нижчого рівня з тимчасовим послабленням вищого рівня при нормальному функціонуванні носить тимчасовий і ситуативний характер. Систематичне ж ізольоване посилення нижчих рівнів регуляції при постійному послабленні вищого рівня свідчить про патоло-

L.F. Krupelnutska – the scientific contribution of the co-author is 50%,

O.M. Shportun – the scientific contribution of the co-author is 50%.

© Л.Ф. Крупельницька,

281

О.М. Шпортун